

СЕКЦІЯ 8
ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 33:336

Аванесова Н.Е.
*кандидат економічних наук,
професор кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного університету будівництва та архітектури*

Логвиненко А.Ю.
*студентка
Харківського національного університету будівництва та архітектури*

ФАКТОРИНГ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ**FACTORING IN GLOBAL ECONOMIC REALITIES****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено практичні аспекти функціонування міжнародного ринку фінансових послуг у контексті розвитку глобальної економіки. Проаналізовано існуючі погляди науковців щодо класифікації ризиків, які притаманні суб'єктам господарювання при здійсненні факторингових операцій. Проаналізовано цілісну систему факторингових ризиків, яка включає зовнішні ризики. Розглянуто питання сутності факторингу в умовах глобальних економічних реалій.

Ключові слова: факторинг, глобальна економіка, ризики факторингу, факторингові операції, факторант.

АННОТАЦІЯ

В статье исследованы практические аспекты функционирования международного рынка финансовых услуг в контексте развития глобальной экономики. Проанализированы существующие взгляды ученых на классификацию рисков, присущих субъектам хозяйствования при осуществлении факторинговых операций. Проанализирована целостная система факторинговых рисков, которая включает внешние риски. Рассмотрены вопросы сущности факторинга в условиях глобальных экономических реалий.

Ключевые слова: факторинг, глобальная экономика, риски факторинга, факторинговые операции, факторант.

ANNOTATION

The article examines the practical aspects of the functioning of the international financial services market in the context of the global economy. Scientists analyzed the existing views on the classification of the risks inherent in the business entities in the implementation of factoring transactions. Analyzed is an integrated system of factoring risk, which includes external risks. The question is essentially factoring in the context of global economic realities.

Keywords: factoring, global economy, risks, factoring, factoring operations, faktorant.

Постановка проблеми. Післякризові економічні реалії роблять дедалі популярнішими фінансові продукти, альтернативні класичному заставному банківському кредитуванню. Одним із таких продуктів у міру зростання як роздрібного, так і зовнішньоторговельного товарообігу стає факторинг.

Відповідно до опублікованих наприкінці квітня даних обсяг загальносвітового ринку факторингу збільшився на 22,3%, значно випередивши темпи зростання світової економіки. Причому у лідерів – Китаю (1,8) і Тай-

ваню (1,2) – обсяги наданих послуг зросли. Щодо України міжнародні оцінки поки що не реєструють таких вражаючих показників: за підрахунками, ринок тільки почав відновлюватися від посткризового шоку. Проте світові тенденції от-от почнуть виявлятися і в нашій країні – найбільші оператори ринку вже значно поліпшили умови, які вони готові надавати своїм клієнтам [1, с. 24].

Метою статті є дослідження перспектив розвитку світового ринку банківських послуг в умовах сучасних економічних реалій.

Відповідно до опублікованих даних Factors Chain International (FCI – одна із найбільших міжнародних асоціацій факторів) загальносвітовий оборот факторингової індустрії торік сягнув 2,015 трлн євро, перевищивши рекордні докризові показники 2008 року (1,324 трлн євро). Майже 2/3 загальносвітового показника (63,4%) припадає на Європу, далі йдуть Азія (22%) і американські континенти (11%). Українські показники поки що значно скромніші.

На жаль, єдиного центру збору статистики щодо факторингу в нашій країні поки що немає, та й якість звітності має бути кращою. Тому щодо України FCI доводиться покладатися на експертні оцінки своїх учасників, за якими обороти факторингу в Україні у 2011 році становили 955 млн євро.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині дослідженням факторингу займаються вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед них: С.Л. Береза, О.Г. Веренич, В.М. Костюченко, О.М. Левченко, О.І. Пальчук, І.Є. Покаместов, Ф. Салінджер, Я.О. Чапчадзе та ін. У своїх працях науковці акцентують увагу на правовому регулюванні, відображенні в обліку господарських операцій, пов'язаних з факторингом, їхньому аналізі.

Виклад основного матеріалу. Факторингові операції – це сукупність операцій, пов'язаних

з управління оборотним капіталом шляхом інкасування дебіторської заборгованості, за якою одна сторона – факторант – поступається або зобов'язується поступитися фактору своїм правом грошової вимоги до третьої особи (боржника), а фактор (банк або фінансова установа) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (факторанта) за плату і додатково, залежно від угоди, передбачає надання бухгалтерського, інформаційного, страхового, юридичного обслуговування факторанта), що дає змогу забезпечити єдиний підхід до його облікового розуміння [10, с. 15].

Зарубіжний досвід свідчить про те, що комерційні банки, які надають клієнтам більше різноманітних послуг високої якості, звичайно, мають перевагу над банками з обмеженим набором послуг. Останнім часом дедалі більше великих комерційних банків переходять на комплексне обслуговування клієнтури. Це означає, що крім кредитно-розрахункового і касового обслуговування банки надають своїм клієнтам і низку інших послуг.

Аналітичне вивчення досліджень учених показало різноманітність підходів авторів до визначення видів ризиків факторингових операцій.

Одним із перших науковців, який приділив увагу дослідженню ризиків, пов'язаних із факторинговими операціями, був М.І. Трейвіш. Так, автор [12, с. 99] пропонує класифікувати ризики факторингових операцій як: ризик делькредере, валютний і політичний ризики. У банківській діяльності концепцію інтегрованого фінансового обслуговування безпосередньо реалізують у ході створення великих банківських холдингів, що діють у сфері фінансових послуг, а не в конкретній вузькій галузі, яку традиційно вважають сферою банківської ді-

яльності. Розглянемо характеристику окремих видів ризиків факторингових операцій, які представлені в наукових джерелах (табл. 1).

Ризик делькредере обумовлений можливістю неповернення кредиту або його неповним або несвоєчасним поверненням внаслідок недобросовісності або неплатоспроможності покупця, або порушенням експортером умов контракту у разі міжнародного факторингу.

Результати групування, наведені в таблиці 1, дозволили виділити ряд видів факторингових ризиків. На основі проведеного теоретичного аналізу визначено, що найбільш поширеними видами ризиків є: валютний (ризик зміни валютних курсів), процентний (ризик різкої зміни ринкової вартості ресурсів), кредитний (ризик несплати дебітором поставки з розстрочкою платежу) та ризик ліквідності (ризик несвоєчасної оплати боргу покупцем). Тобто саме ті ризики, які бере на себе постачальник при здійсненні поставки з відстрочкою платежу.

На думку М.І. Трейвіша [12, с. 99], кредитний ризик – це ризик того, що учасники угоди не отримають оплату на неврегульовану вимогу. Кредитний ризик, як правило, виникає, коли один із учасників стає неплатоспроможним.

Ризик ліквідності – це ризик, коли боржник не зможе виконати свої зобов'язання своєчасно, погіршивши, таким чином, ліквідне становище одержувача коштів.

Валютні ризики пов'язані з ризиками зміни курсів валют при міжнародному факторингу.

Політичні ризики пов'язані з неможливістю виконати експортний контракт або провести розрахунки по ньому із-за зміни політичної ситуації в країні продавця або в країні покупця.

Результати аналізу існуючих класифікацій ризиків, пов'язаних з факторинговими операціями, показали, що більшість підходів не відповідають загальним вимогам побудови класи-

Таблиця 1

Підходи авторів до класифікації ризиків при факторингових операціях

Автори	Види ризиків при факторингових операціях
С.В. Волосович [1, с. 27]	Валютні, політичні, ліквідності, ризики неплатежу дебіторів, ризик неплатоспроможності клієнта, шахрайство, втрата вантажу при перевезенні, повернення товару покупцем внаслідок невиконання постачальником умов контракту.
А.М. Герасимович, І.А. Герасимович, Морозова- Н.А. Герасимович [2, с. 211]	Валютні, кредитні, ліквідності, процентні.
В.В. Гриценко [3, с. 255]	Ризики клієнта: валютні, кредитні, ліквідності, процентні; Ризики фактора: валютні, процентні, політичні, зовнішні, галузеві, ризики неплатежу, системні.
Л.М. Заєма [4, с. 13]	Валютні, кредитні, ліквідності, процентні.
О.С. Звонарьова [5, с. 29-30]	Валютні, кредитні, ліквідності, процентні.
М.С. Кісельова [6]	Процентні, ризики, що пов'язані з предметом факторингу.
Л.М. Кожина [7, с. 15]	Внутрішні: ризик невиконання постачальником договору поставки, невиконання постачальником договору факторингу, кредитні, ліквідності, операційні, ризики шахрайства; зовнішні: валютні; процентні; політичні; законодавчі; інфляційні та інші.
Н.М. Левченко, Г.В. Кравченко [9, с. 247]	Валютні, кредитні, ліквідності, процентні.
М.І. Трейвіш [12, с. 89]	Ризик делькредере (кредитні і ліквідності).
С. Шевченко [14, с. 13]	Валютні, кредитні, ліквідності, процентні.

фікації та є недостатньо обґрунтованими, що зумовлює складність та неефективність застосування їх на практиці (рис. 1).

З метою вирішення цієї проблеми на основі досліджених підходів проаналізовано цілісну систему ризиків факторингу для цілей їх оцінки та ефективності управління.

Дослідження світового фінансового ринку послуг набуває в сучасних умовах особливої актуальності у результаті поглиблення інтернаціоналізації галузевих ринків, посилення взаємозв'язку і взаємозалежності розвитку національних економік. При цьому світова економіка в цілому й за галузями неспроможна стабільно функціонувати без певних загальних для всіх країн механізмів координації та управління.

У більшості країн із перехідною економікою, окрім Угорщини і Польщі, іноземний капітал контролює основну частину банків, зокрема й ощадні та роздрібні банківські установи, які працюють із населенням. Власниками найбільших роздрібних та ощадних банків є такі стратегічні іноземні власники: у Чехії та Словаччині – австрійський Erste, у Хорватії – італійський UniCredito, Болгарії – угорський OTP, Литві – шведський SEB, Естонії – шведський Swedbank, у Словенії – бельгійський KBC. Іноземні банки, які розвивалися на власній основі та орієнтувалися спочатку на велику корпора-

тивну клієнтуру, надалі, як правило, також почали працювати з коштами фізичних осіб.

Отже, ступінь іноземної участі у цьому сегменті ринку співрозмірний частці у банківському секторі країни в цілому.

Варто зазначити, що, за даними журналу The Banker, сукупні активи 1 000 найбільших ТНБ на 01.01.2014 становили 75 855 млрд дол. При цьому на частку найбільших 25 банків припало 42,80% (рис. 3) і це насамперед банки зі США, Великобританії, Франції, Японії, Німеччини та ін. [7, с. 27]. Не менш важливий для банків показник ринкової вартості. Лідерами за даною категорією є такі транснаціональні банки, як Citigroup (США), Bank of America (США) та HSBC Holdings (Великобританія), ринкова вартість яких відповідно 261,270, 220,379 та 214,934 млрд дол. США представлені у цьому рейтингу 5 банками, Китай та Великобританія – 4, Японія, Франція, Італія – 2, у рейтингу 2009 р. також є банк Росії – Сбербанк [4, с. 17].

Факторинг є ефективним інструментом залучення необхідних для розвитку підприємства фінансових засобів; він не вимагає заставного забезпечення або кредитної історії, – необхідна тільки історія роботи з дебіторами; факторингове фінансування надається незалежно від отриманих кредитів.

Факторинг [4, с. 17] – перспективний фінансовий інструмент, тому що в процесі діяльності

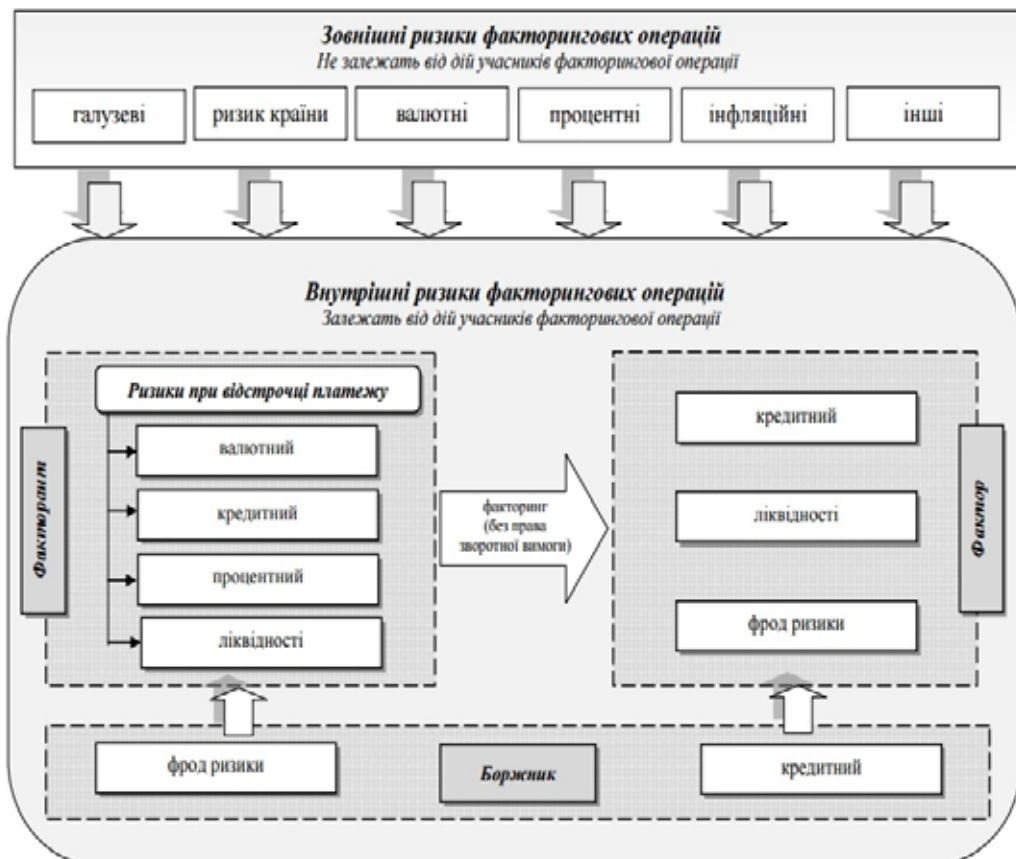

Рис. 1. Ризики, пов'язані з факторинговими операціями [10, с. 12]

підприємств часто виникає дефіцит оборотних засобів, який не завжди можна покрити за допомогою кредиту.

Факторингові операції можна визначити як гнучкий інструмент в розрахунково-платіжних відносинах покупців та постачальників, який максимально враховує інтереси сторін і є перспективним напрямом розвитку як для фінансових компаній, що ним займаються, так і для їх клієнтів.

В реаліях сьогодення конкурентною перевагою ведення бізнесу є можливість постачальниками надавати покупцям товарний кредит. Переваги товарного кредиту для покупця очевидні: немає необхідності виводити з обігу значні грошові кошти, як у разі попередньої оплати або оплати по факту; покупець може планувати графік погашення заборгованості і звести до мінімуму ризик отримання неякісного товару.

Проте згода постачальників на надання товарного кредиту призводить до скорочення їхніх обігових коштів і погіршення поточної ліквідності, виникнення касових розривів і зниження фінансової стійкості у цих компаніях, що в результаті негативно впливає на рентабельність і обсяги отриманого прибутку.

Висновки. Варто зазначити, що на сучасному етапі розвиток світового ринку фінансових послуг супроводжується еволюцією якісних характеристик самого ринку. Звичайно, вплив таких ключових факторів, як інформаційні технології, послаблення контролю та зростання лібералізаційних процесів, викликав значні зміни у функціонуванні міжнародного ринку фінансових послуг.

У сучасних умовах функціонування господарюючих суб'єктів все більшого значення набуває управління фінансовими потоками і, зокрема, швидкістю обороту капіталу. Одним із можливих варіантів підвищення останнього є факторинг.

Факторинг створює основу стійкого економічного розвитку бізнесу. Його перевагою є збільшення ліквідності, що у свою чергу призводить до зростання прибутковості підприємства.

Здійснення факторингових операцій супроводжується ризиками різного роду, які зачіпають усіх учасників факторингового процесу. Виходячи з того, що подібні операції є новими для українського ринку, фахівцями остаточно не сформовані класифікація ризиків факторингових операцій, методика і необхідний інструментарій щодо їх оцінки та попередження, що у свою чергу зумовлює необхідність поглибленого дослідження цього аспекту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волосович С.В. Страхування ризиків факторингу / С.В. Волосович // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 4. – С. 24-33.
2. Герасимович А.М. Факторингові операції: механізм проведення, облік та аналіз / А.М. Герасимович, І.А. Герасимович, Н.А. Морозова-Герасимович // Аудитор України. – 2008. – № 15. – С. 203-218.
3. Гриценко В.В. Факторинг як ефективний інструмент підтримки бізнесу / В.В. Гриценко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Сер. Економічні науки. – 2010. – № 3. – С. 248-261.
4. Заема Л.М. Организационно-методические подходы к совершенствованию инструментов факторинга : автореферат дис. ... кандидата экономических наук : 08.00.10 / Л.М. Заема. – Ставрополь, 2010 – 17 с.
5. Звонарева О.С. Факторинг – сущность, проблемы и перспективы развития / О.С. Звонарева // Вестник Томского государственного университета. – 2007. – № 300. – С. 29-31.
6. Киселёва М.С. Риски, связанные с секьюритизацией факторинговых активов, и механизмы защиты [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uecs.ru/uecs40-402012/item/1212-2012-04-02-05-58-39>.
7. Кожина Л.М. Зниження ризику виконання факторингових операцій : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.10. / Л.М. Кожина. – М., 2008. – 27 с.
8. Короп О. Факторинговий облік / О. Короп // Бізнес бухгалтерія. – 2004. – № 10(581). – С. 48-54.
9. Левченко Н.М. Факторинг як інструмент ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємств / Н.М. Левченко // Економічний простір. – 2009. – № 23/2. – С. 242-251.
10. Макарович В.К. Економічна сутність та ідентифікація факторингових операцій в системі бухгалтерського обліку / В.К. Макарович // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – Том 18. Вип. 2/1. 2013. – Одеса, Видавничий дім «Гельветика». – 2013. – С. 12-16.
11. Ступницький О.І. Сучасний факторинг: ефективність торговельних операцій та управління корпоративними фінансами : [навч. посібник] / О.І. Ступницький, В.М. Коверда. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 255 с.
12. Трейвиш М.И. Методы анализа эффективности и надежности факторных операций : дис. ... кандидата экономических наук : 08.00.13/ Трейвиш, Михаил Ильич. – Москва, 1997. – 144 с.
13. Шанина А.Н. Управление рисками факторингового бизнеса в России : автореферат дис. ... кандидата экономических наук : 08.00.10 / А.Н. Шанина. – Санкт-Петербург, 2010. – 22 с.
14. Шевченко С. Факторинг: соперник «классического» кредита / С. Шевченко // Бизнес-консультант. – 2004. – № 4(12). – С. 12-15.